4.5 Specifika duševního vývoje dětí s vybranými typy zdravotního postižení

4.5.1 Vývoj dítěte se sluchovým postižením

Sekundární následky sluchového postižení závisí nejenom na stupni a závažnosti poruchy, ale i na době, kdy defekt vznikl. Důležitým faktorem je stupeň osvojení řeči. **Prelingvální** postižení, vzniklé do 3–4 let, narušuje závažným způsobem celkový rozvoj dítěte. **Postlingvální** postižení nastává již v době, kdy si dítě osvojilo základy řeči a uchovává si tak schopnost užívat mluvenou řeč (Vágnerová, 2004).

U novorozeného dítěte je sluchové ústrojí již vytvořené, ale schopnost slyšet se během celého prvního roku v interakci s prostředím teprve vyvíjí. I neslyšící kojenec si brouká a žvatlá, ale mezi 17.a 26. týdnem tyto projevy mizí, protože dítě neslyší svůj vlastní hlas. Slyšící kojenec reaguje nejprve na náhlé a silné zvuky, kterých se leká. Po půl roce dítě začíná reagovat na rostoucí počet tichých zvuků a otáčí hlavičku nebo celé tělo, aby zjistilo, odkud zvuk přichází. Od prvních měsíců života se mezi dítětem a rodiči vytváří základy komunikace. V době, kdy dítě začíná skládat první slova, má již obrovskou zkušenost s posloucháním řeči. Tuto zkušenost neslyšící dítě nemá. K nejvážnějším následkům dochází u dětí s **vrozenou vadou sluchu** nebo vadou získanou v raném věku, neboť se nemůže spontánně vyvíjet artikulovaná řeč. **Narušený vývoj řeči** pak negativně ovlivňuje vývoj všech poznávacích procesů i socializaci. Rozvoj **myšlení** se opírá především o konkrétní činnost (manipulace s předměty, pozorování). Obtížnější je cesta k utváření obecných pojmů a abstraktního myšlení. Chudá slovní zásoba znesnadňuje **pochopení čteného textu**. Výzkumy ukazují, že absolventi škol pro neslyšící jsou v průměru na čtenářské úrovni slyšícího dítěte 3. třídy ZŠ. Mají problémy s významovým obsahem i gramatickou formou textu. (Vymlátilová, 1997)

Pomocí sluchu je zajištěn nepřetržitý kontakt dítěte s okolím a nepřetržitý příjem informací. Neslyšící dítě je ochuzeno o možnost náhodného, bezděčného **učení**. Pokud se nedívá, nemá žádné informace. Chybí mu kontinuita dění a to má závažné důsledky pro chápání událostí a předvídání budoucnosti.

Omezené komunikační možnosti se negativně odráží v **socializaci** dítěte. Neslyšící dítě obtížně chápe motivy jednání druhých osob a těžko se orientuje v mezilidských vztazích. Má méně příležitostí získat smysluplnou sociální zkušenost, nemůže slyšet citové zabarvení řeči, je závislé na pochopení, informovanosti a jednání blízkých osob. *„Když si neslyšící lidé v dospělosti vyprávějí o svých zážitcích z dětství, zjišťují že mají obdobné, často zraňující zkušenosti. V dětství často nevěděli, o čem členové rodiny mezi sebou hovoří, cítili se vyděleni z rodinného života a osamocení. Měli pocit, že si rodiče s jejich slyšícími sourozenci povídají raději a častěji." (Vymlátilová, 1997, s.90)*

Dopad, který má hluchota na komunikaci, často bývá hlavní příčinou **emočních poruch** a **poruch chování** neslyšících. Dochází k nim zejména tehdy, když je dítě opakovaně frustrováno, protože komunikaci s blízkými osobami neprožívá jako uspokojivou. Nedostatkem komunikace s vlastním dítětem trpí i rodiče.

„My jsme si vybrali metodu tzv. totální komunikace... Ale vím ze zkušenosti dalších rodičů, že jim lékaři poradili hlavně neznakovat, a oni si mysleli, že to je jediná správná cesta. Byly jsme s Eliškou před operací už týden předem v Motole, a zároveň tam byli ještě další rodiče se svými dětmi. Tito rodiče vedli své děti orální metodou a viděli jsme, že se nebyli schopni se svými dětmi dorozumět. Děti se vztekaly, vydávaly hrdelní zvuky, rodiče jim nerozuměli, nevěděli, jestli chtějí čůrat, jestli mají žízeň... A Eliška už komunikovala ručičkami, něco se snažila povídat pusinkou, ti rodiče mi vlastně záviděli, že jsem byla schopná se s ní domluvit." (Chvátalová, 2001, s. 62)

Negativní dopad na citový život dítěte má i skutečnost, že navštěvuje např. internátní školu pro sluchově postižené a žije tak mimo rodinu. **Citová** a **podnětová deprivace** poznamenává zrání osobnosti a ovlivňuje rodinné vztahy. Ty pak oboustranně trpí nedostatkem společně prožívaných každodenních radostí a starostí.

Jiná je situace v **neslyšících rodinách**, kde rodiče považují své neslyšící dítě za zcela normální, a tak v jeho výchově nevidí problém. Velmi brzy s ním naváží přirozený kontakt pomocí znakové řeči, který umožňuje vybudování silného citového pouta. (Vymlátilová, 1997)

4.5.2 Vývoj dítěte se zrakovým postižením

Podle stupně, v jakém se zrakové postižení projevuje, jsou rozlišovány nevidomost, zbytky zraku, těžká a lehká slabozrakost. Zraková